

KÄSKKIRI

Tallinn

Kuupäev digiallkirjas nr 47-A

Ajutise kaitse alla võtmine

Muinsuskaitseseaduse (edaspidi *MuKS*) § 21 lg 1 ja lg 3, § 23 lg 1 alusel:

1. Võtta ajutise kaitse alla kultuuriväärtusega maa-ala Ida-Viru maakonnas Alutaguse vallas Kuremäe külas (Keskuse katastriüksus 22901:003:0300, Tehno katastriüksus 13001:001:0407, Kasemäe katastriüksus 22901:004:0025, Allika tee 4 katastriüksus 22901:001:0379, Allika tee 1 katastriüksus 22901:004:0128, Allika tee 2 // Raamatukogu katastriüksus 22901:004:0151, Kloostri võõrastemaja katastriüksus 22901:004:0028, Allika tee katastriüksus 22901:001:0354, Mäeveere tee katastriüksus 13001:001:0340, Lisa 1).
2. Kehtestan maa-alale kuue kuu pikkuse ajutise kaitse alates käskkirja allkirjastamisest.
3. Avaldada käskkiri kultuurimälestiste registris.
4. Kanda ajutise kaitse maa-ala Maa-ameti kultuurimälestiste kaardikihile.
5. Käskkiri jõustub allakirjutamisel.

Otsuse peale on 30 päeva jooksul võimalik esitada vaie Muinsuskaitseametile haldusmenetluse seaduses sätestatud korras või kaebus Tallinna Halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

1. Asjaolud

- 1.1. Ida-Viru maakonnas Alutaguse vallas Kuremäe küla lääneservas asuval Kuremäe kõrgendikul paiknevad ehitismälestised Kuremäe kloostri kalmistu kirik, 19. saj. (registrinumber 13851) ja selle ümber asuv Kuremäe kloostri kalmistu (registrinumber 13852). Kloostri kalmistu alale jääb arheoloogiamälestis ohvipuu Pühatamm (registrinumber 8982). Kloostrist ja kalmistust läänes, loodes ja edelas paiknevad arheoloogiamälestised kalmistu (registrinumber 8977) ning kääpad (registrinumber 8978–8980). Kõrgendikust 150 m lääne pool asub ohvriallikas Pühaallikas (registrinumber 8981).
- 1.2. Ida-lääne sihilise kõrgendiku läänepoolses osas olev maa-alune kalmistu ja selle kaitsevöönd on Maa-ameti geoportaali kultuurimälestiste kaardirakenduses kujutatud maa-alalise polügonina, samas kui kääpaid on kaardikihil kujutatud punktisümbolina ning nende ümber ei kujutata muinsuskaitseseadusest tulenevat kaitsevööndit.
- 1.3. Esimesed teated matmispaigast Kuremäel pärinevad 1869. aastast, mil Illuka mõisnik O. Dieckhoff kaevas kaht kääbast ja üht maa-alust hauda¹. 1986. aastal kaevas Pühtitsa (Kuremäe) kääbastikku arheoloog Pavel Viskovatov, uurides kokku kümmet kääbast. Uuringute käigus koguti 18 esemeleidu², nende hulgas hauapanustena matustele kaasa pandud käevõrusid, sõlgesid, ripatseid, sõrmuseid ja helmeid. Vene kloostrikalmistu eelsest maahaudkalmistust leitud inimluudest ja esemeleidudest (kaelaehted, sõled, mündid) kirjutab 20. sajandi alguses arheoloog Jaan Jung³. 1926. aastal Artur Petersoni

¹ Ligi, P. 1993. Vadjäpärased kalmed Kirde-Eestis. – Muinasaja Teadus 2, Vadjäpärased kalmed Eestis 9.-16. sajandil.

² Säilitatakse Tallinna ülikooli teaduskogus, peanumber AI 2626:1–18.

³ Jung, J. 1910. Muinasajateadus eestlaste maalt.

koostatud Iisaku kihelkonna kirjelduses⁴ tuuakse välja, et rahvapärимuse järgi oli vanasti kogu kloostri ja ohvriallika vaheline kõrgendik täis kääpaid - meetrikõrguseid ümaraid haudasid, mis olid ümbritsetud kraaviga. Kirjelduse kohaselt on inimluid koos esemeleidudega välja tulnud nii kõrgendikule hoonete ehitamise, kloostri kalmistule matmise kui ka allikale viiva tee ehitamise käigus.

- 1.4. 1984. aastal avastati Kuremäe tee ehitamise käigus vähemalt 2 luustikku, kelle juurest leiti traatkäevõru, hoburaudsõlg ning õnesotsaline rombikujulise kilbiga oimurõngas⁵. 1985. aastal arheoloog Priit Ligi juhendamisel toimunud arheoloogiliste päästekaevamiste käigus avastati kaks lapsematust, mis leiukonteksti põhjal pärinevad 17.-18. sajandist ning on seotud tolleaegse maa-aluse kalmistuga. Lisaks uuriti üht kääbast, kust leiti põletatud ja põletamata luid ning kääpa alt matus, mis sellele kaasa pandud esemete põhjal pärines 12.-13. sajandist. Töid läbi viinud arheoloogi hinnangul võis Kuremäe kõrgendikul olla algselt vähemalt 100 kääpast koosnev muinasaegne kääbaskalmistu ning hiljem selle vahetusse lähedusse rajatud varauusaegne maa-alune kalmistu.⁶
- 1.5. 2003. aastal satuti Kuremäe kõrgendiku põhjapoolse nõlva jalamile parkla rajamise käigus luustikele ning arheoloogilistele leidudele. Arheoloogiliste päästeuringute käigus koguti kaevetöödega kokku lükatud mullahunnikutest vähemalt kümne inimese luid. Uuringute käigus puhastati parkla kagunurga juures ca 120 m² suurusel alal täiendavalt välja 11 inimese *in situ* säilmed. Leiumaterjali põhjal oletati, et tegu on tüüpilise 14.-16. sajandist pärineva vadjapärase külakalmistuga.⁷
- 1.6. 2023. aasta oktoobris toimusid maaküttekontuuri rajamisega seoses kaevetööd Kuremäe kõrgendiku põhjapoolsel nõlval ja jalamil, endisest haiglamajast loodes, Tehno kinnistul (KÜ 13001:001:0407). Ala jääb kaitse all olevatest mälestistest välja. Kaevetööde käigus tuli alalt välja 7 haualohku, millest 4 haualohus tuvastati paikvaatluse käigus inimluid. Tööd peatati MuKS § 31 lg 1 alusel.
- 1.7. Kuremäe kõrgendikult on 19. sajandi lõpust alates leitud inimluid ja arheoloogilisi esemeid, mis osutavad eriaegsetele matmispaikadele. Sealhulgas on matmispaikadega seotud arheoloogilist kultuurikihti leitud ka aladelt, mis jäävad väljapoole praegu kaitse all olevate mälestiste ja nende kaitsevööndite alasid. Kõrgendikul asuvatel kinnistutel toimub aktiivne elutegevus, millega kaasnevate pinnase- ja kaevetööde käigus (nt kommunikatsioonitrasside rajamine, ehitustegevus) on varasemale infole ja näidetele tuginedes jätkuvalt suur võimalus sattuda matmispaikade arheoloogilisele kultuurikihile. Kõik alal toimuvad pinnase- ja kaevetööd ohustavad eriaegsete matmispaikade arheoloogilist kultuurikihti.

2. Õiguslikud põhjendused

- 2.1. Kultuuriväärtusega asja või maa-ala võib võtta ajutise kaitse alla, et hinnata mälestiseks tunnistamise menetluse algatamise vajadust ja vajaduse korral viia läbi mälestiseks tunnistamise menetlus (MuKS § 21 lg 1). Mälestiseks tunnistamise menetluse algatamise vajaduse hindamiseks on Muinsuskaitseametil vaja maa-alal korraldada arheoloogilised uuringud ning ekspertiis.
- 2.2. Ajutist kaitset kohaldatakse juhul, kui on piisav alus arvata, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala võib enne mälestiseks tunnistamist hävida või kaduda või asja või maa-ala kultuuriväärtust rikutakse (MuKS § 21 lg 2). Võttes arvesse, et Muinsuskaitseamet on tuvastanud potentsiaalse mälestise kultuurikihi kahjustamise, on oht, et kultuuriväärtusega maa-ala kahjustamine võib jätkuda, kui Muinsuskaitseamet jätab selle tähelepanuta.

⁴ Peterson, A. 1926. Iisaku kihelkonna antikvaarilis-topograafiline kirjeldus.

⁵ Sokolovski, V. 2003. Aruanne arheoloogilistest uuringutest Ida-Virumaal, Illuka vallas, Kuremäel, lk 4.

⁶ Samas, lk 4-5.

⁷ Samas, lk 6-13.

- 2.3. Ajutise kaitse alla võetakse maa-ala, mis asub Kuremäe küla lääneservas asuval Kuremäe kõrgendikul, samuti antud kõrgendiku nõlvadel ja jalamil, kus võib esineda kalmistule iseloomulikke arheoloogilist kultuurkihti, sh säilinud *in situ* luustikke, segatud inimluid, surnutega seotud esemeleide jne. Kalmistu paikneb mõlemal pool Allika teed u 4,5 ha suurusel maa-alal ligikaudu 200 m pikkusel ja 300 m laiusel alal (vt Lisa 1).
- 2.4. Ajutise kaitse alla võtmisega ei ole asi või maa-ala mälestiseks tunnistatud. Maa-ala mälestiseks tunnistamise korral tuleb kaaluda kõiki argumente, sh omaniku huve, kuid eelnevalt peab olema võimalik maa-ala kultuuriväärtus välja selgitada. Seisukoha kujundamiseni peab olema tagatud kalmistualal oleva teadusliku tähendusega informatsiooni säilimine puutumatuna kuni nõuetekohase arheoloogilise uuringu läbiviimiseni. Sellist olukorda saab tagada asjale ajutise kaitse režiimi kehtestamisega.
- 2.5. Arheoloogiline kultuurikiht on inimtegevuse tulemusena või kaasmõjul tekkinud ladestus, mis võib sisaldada ehitusjäänuseid, vrakke, inim- ja loomaluid, arheoloogilisi leide, sealhulgas töö- ja tarbeesemeid, tootmisjääke ja muud sellist (MuKS § 6 lg 1). Arheoloogilist kultuurkihti rikub selle asukohas kaevamine või muu tegevus, mille tagajärjel ladestunud informatsioon paisatakse segi selliselt, et edasine teaduslik uurimine tervikliku ajalooallikana muutub võimatuks.
- 2.6. Arheoloogilisele kultuurikihile viitavate tunnuste ilmnemisel on oht selle rikkumisele nii otsinguvahendi kasutamisega kui ka edasiste töödega asukohas. Ajutise kaitse all oleval maa-alal on keelatud otsinguvahendi kasutamine MuKS § 29 alusel, välja arvatud sama paragrahvi lõikes 2 sätestatud juhtudel.
- 2.7. Ajutise kaitse alla võetud asja või maa-ala suhtes kohaldatakse muinsuskaitseaduses mälestise kohta sätestatud. Ajutise kaitse all oleva asja või maa-ala omanikul või valdajal on mälestise omaniku või valdaja õigused ja kohustused, sh Muinsuskaitseameti määratud uuringu tegemise kulu hüvitamise taotlemise õigus (MuKS § 22, § 48 lg 2). Ajutise kaitse alal on keelatud asja hävitamine või rikkumine säilitamiskohustuse alusel (MuKS § 33) ning kõik ajutise kaitse ala füüsiliselt mõjutavad tööd tuleb eelnevalt Muinsuskaitseametiga kooskõlastada ja saada nendeks luba. Muinsuskaitseameti loata on ajutise kaitse alla võetud maa-alal keelatud ehitamine, kõrghaljastuse rajamine, raie-, kaeve- ja muud pinnase teisaldamise või juurdeveoga seotud tööd, samuti ankurdamine, traalimine, süvendustööde tegemine ja tahkete ainete kaadamine (MuKS § 52).
- 2.8. Ajutise kaitse alla võib asja või maa-ala võtta kuni kuueks kuuks (MuKS § 23 lg 1). Muinsuskaitseamet võib ajutise kaitse tähtaega pikendada 6 kuu võrra, kui uuringu käigus ilmneb asjaolusid, mis vajavad uuringu mahtu suurenda või uuringu teostamine on takistatud Muinsuskaitseametist mitte olenevatel põhjustel.
- 2.9. Ajutise kaitse vajaduse ära langemisel enne tähtaja lõppu ajutine kaitse lõpetatakse.
- 2.10. Vastavalt kultuuriministri 24.04.2019.a määruse nr 17 „Kultuurimälestiste registri põhimäärus“ § 1 lg 2 p-le 3 ja §-le 10, kannab Muinsuskaitseamet ajutise kaitse andmed kultuurimälestiste registrisse, avaldab ajutise kaitse käskkirja kultuurimälestiste registris ning avalikustab ajutise kaitse maa-ala Maa-ameti kultuurimälestiste kaardikihil (MuKS § 21 lg 3).

/allkirjastatud digitaalselt/

Marilin Mikhelson
peadirektor

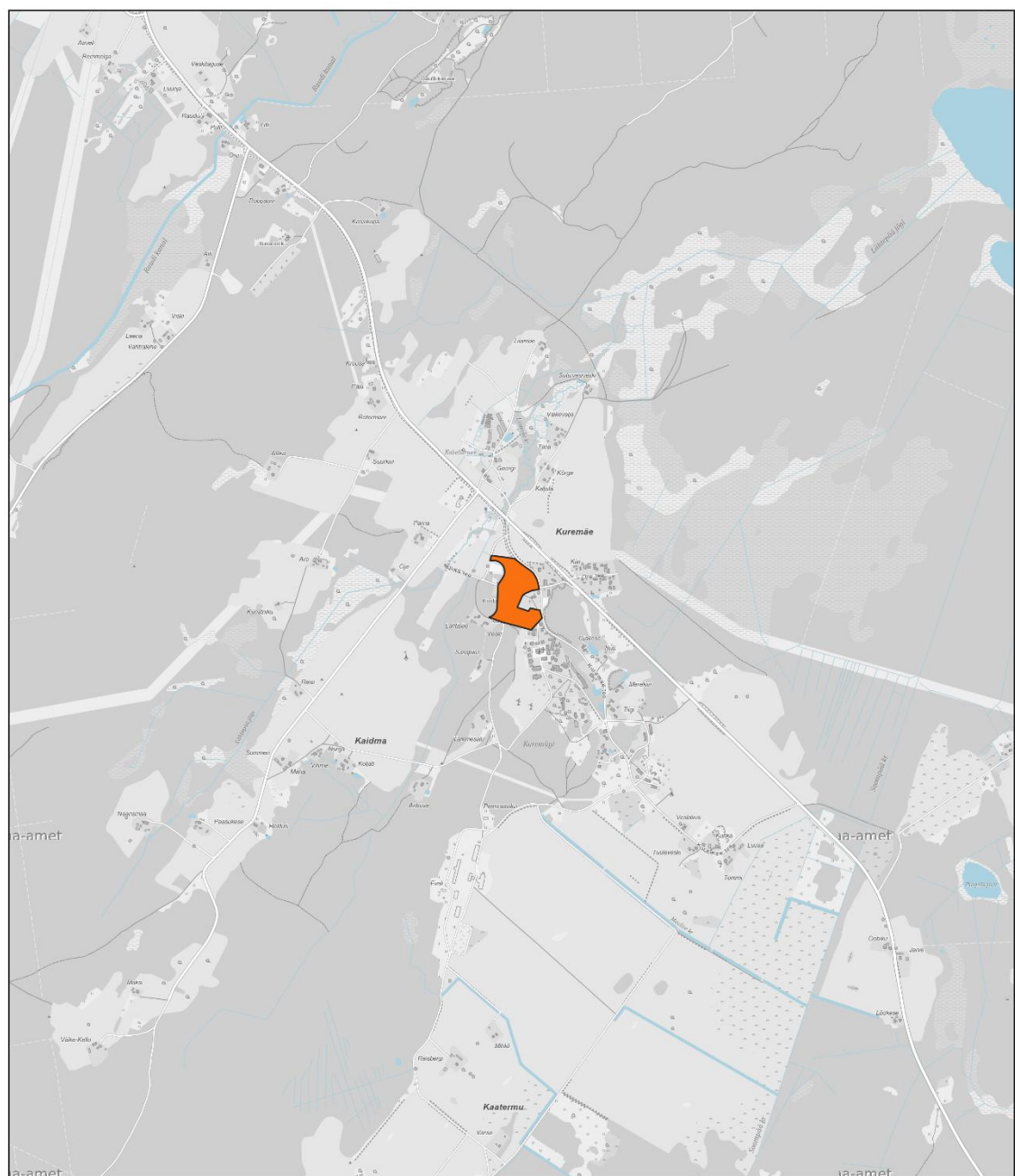
Lisa 1. Ajutise kaitse alla võetava kalmistu asukoht, piir ja koordinaadid (aluskaart: Maa-amet 2023).

Eero Heinloo, kaitsekorralduse spetsialist, 51964752, eero.heinloo@muinsuskaitseamet.ee

Lisa 1

Muinsuskaitseameti peadirektori digiallkirjastatud käskkirja nr 47-A
„Ajutise kaitse alla võtmine“ juurde

Lisa 1. Ajutise kaitse all oleva maa-ala asukoht, piir ja koordinaadid.

 Ajutise kaitse ala

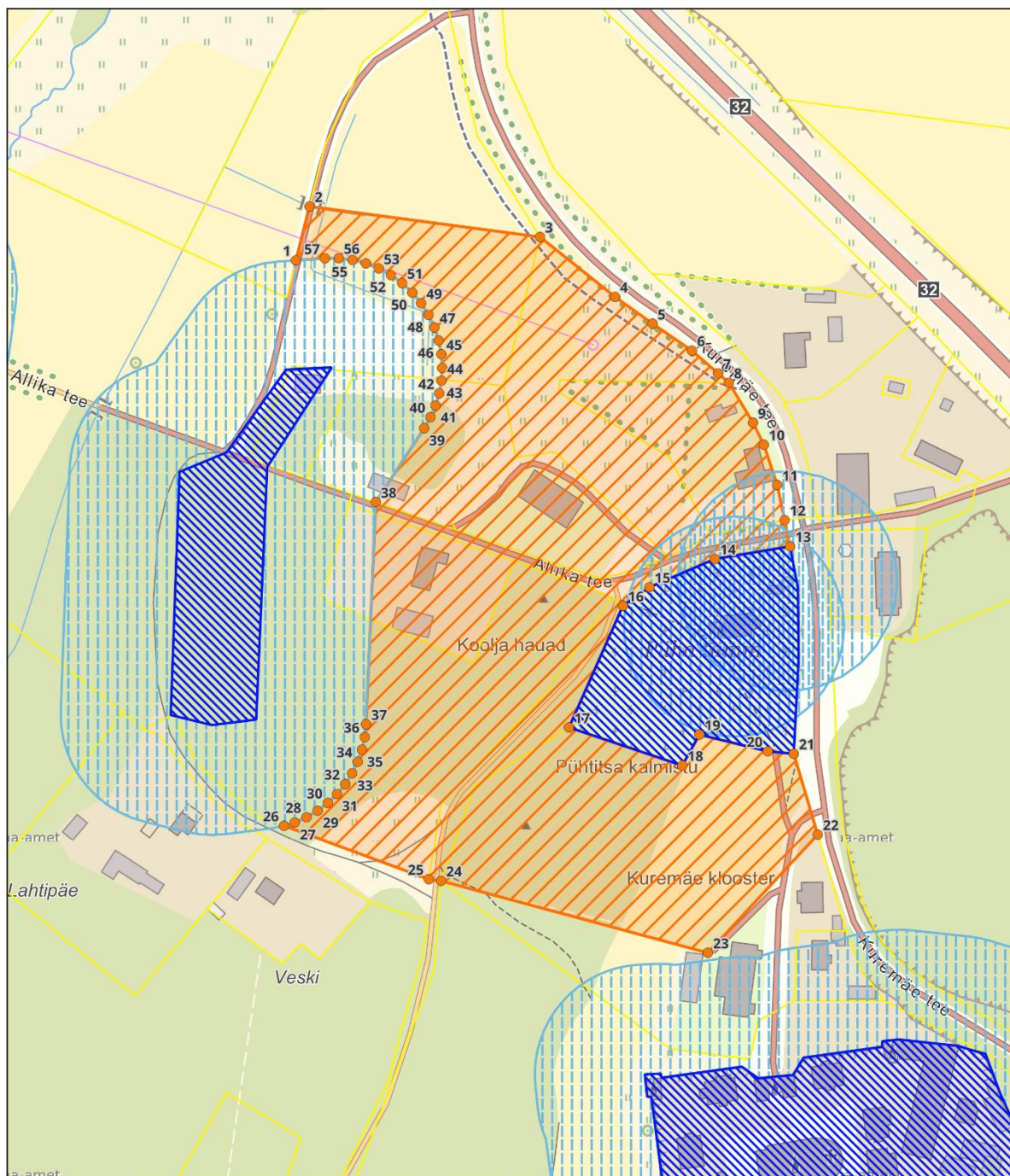

0 500 1 000 m

Muinsuskaitseamet: 30.10.2023
Aluskaart: Maa-amet 2023

Kaart 1. Ajutise kaitse alla võetava kalmistu asukoht (aluskaart: Maa-amet 2023).

- Ajutise kaitse ala nurgapunkt
- ▨ Ajutise kaitse ala
- ▨ Muu mälestis
- ▨ Muu kaitsevöönd
- ▨ KÜ 2022

 0 50 100 m
 Muinsuskaitseamet: 30.10.2023
 Aluskaart: Maa-amet 2023

Kaart 2. Ajutise kaitse alla võetava kalmistu piir (aluskaart: Maa-amet 2023).

Nr	X	Y
1	6568046,327	701664,878
2	6568070,845	701671,063
3	6568056,97	701775,9
4	6568029,71	701810,01
5	6568017,49	701827,09
6	6568005,25	701844,93
7	6567994,92	701856,84
8	6567990,6	701861,77
9	6567972,44	701872,73
10	6567962,44	701877,68
11	6567944,13	701883,72
12	6567928,11	701887,1
13	6567916,18	701889,56
14	6567910,47	701855,38
15	6567897,6	701825,64
16	6567889,2	701813,6
17	6567833,81	701789,07
18	6567816,49	701840,56
19	6567830,55	701848,37
20	6567822,92	701879,45
21	6567821,83	701891,25
22	6567785,056	701902,147
23	6567731,256	701852,175
24	6567764	701730,86
25	6567764,75	701725,29
26	6567789,067	701659,497
27	6567790,579	701664,384
28	6567792,944	701669,723
29	6567795,915	701674,751
30	6567799,452	701679,397
31	6567803,507	701683,6
32	6567808,025	701687,301
33	6567812,943	701690,45
34	6567818,194	701693,004
35	6567823,708	701694,929
36	6567829,408	701696,197
37	6567835,218	701696,792
38	6567936,381	701701,212
39	6567969,933	701723,213
40	6567974,96	701726,107
41	6567980,288	701728,399
42	6567985,846	701730,059
43	6567991,559	701731,064
44	6567997,35	701731,4
45	6568003,628	701731,004
46	6568009,808	701729,823
47	6568015,789	701727,876
48	6568021,479	701725,192
49	6568026,787	701721,816
50	6568031,629	701717,8
51	6568035,929	701713,207
52	6568039,617	701708,111
53	6568042,637	701702,592
54	6568044,939	701696,738
55	6568046,489	701690,641
56	6568047,26	701684,397
57	6568047,241	701678,106

Tabel 1. Ajutise kaitse alla võetava kalmistu koordinaadid.